

Af Gårdes historie fortalt af Eske Grønberg

Skal der fremføres noget om Gårdes udvikling, kan det kun blive spredte ting fra de sidste 100 års forhold, og begivenheder, som man på den ene eller anden måde har kendskab til, fortalt eller samlet op ved den daglige færd på stedet gennem ret så mange år.

Interessant ville det nok være at bore i stedets og egnens historie tilbage i tiden, da der på egnen er fundet flintøkser, stenøkser, pilespidser, potteskår osv i gravhøje, som egnen har haft en del af. Ja i 1970 fandt man endog en storgrav eller jættestue ved Vardevejens udbygning. Stenene står i dag placeret ved Gårde Skole (4 stykker i alt).

Det der siden midten af forrige århundrede sandsynligvis har haft en stor andel i udviklingen er foruden jernbanens fremkomst i 1875 uden tvivl teglværket. Som den store arbejdsplads gav den arbejde til mange af stedets beboere, hvoraf en del drev et mindre landbrug - fra ca. 4 til 10 tdr. land ved siden af, mens andre havde deres bolig i byen.

Jernbanen, teglværket og tillige det stedlige landbrug gav basis for såvel en håndværkerstand som en handelsstand. Begge dele var bredt repræsenteret og behovet var vel dækket ind rent servicemæssigt i det daglige for byen og egnen. Det er lige ved at i dag er niveauet på ingen måde bedre - tværtimod, og det er vel også det, der kan give bekymringer for de mindre bysamfund i øjeblikket fremover.

Men først et par oplysende tal om indbyggertal og husstande:

1870:	57	indbyggere.
1880:	96	"
1890:	124	"
1901:	133	"
1986:	173	"

I 1945 var der efter vandværkets oplysninger 38 betalende husstande. I 1945 70 husstande. Men i 1945 har der nok været nogle husstande med eget vandværk, deriblandt bl. a. stationshusene.

Byen lå forinden banens fremkomst vest for det nuværende Gårde ind mod Vestkær, men efter banens fremkomst, ændredes byens udvikling totalt. Der blev bygget et ledhus, da banen krydsede en by, men togene kom ikke til at holde i Gårde de første år af banens levetid, da Gårde ikke fra baneledelsens side var tænkt som station eller holdeplads. Planen var, at der kun skulle være station i Ølgod og Tistrup. Men efter en del år blev nogle gårdmænd enige om at forsøge at få anbragt et trinbræt ved ledhuset, så der blev mulighed for at stå på og af toget, og det var med et positivt resultat, men en ventesal måtte beboerne selv betale og bygge. Ledhuset eller vogterhuset, som det blev kaldt i daglig tale, er i dag Stationsbakken nr. 18. Fra Gårde kunne der, medens vogterhuset virkede, som sådan kun købes billetter så langt som til Tarm eller Varde. Skulle man længere ud i den store verden måtte der på disse stationer løses billetter, hvortil man ønskede sig hen.

I vogterhuset, som jeg husker det, var der på døren mellem bryggers og køkken en billettuge, hvor man officielt skulle købe billetterne. For det meste var det vogtermandens kone, der stod for salget, men da hun havde mange andre gøremål foruden - med hus og børn, var det blevet almindelig praksis at salget foregik i selve køkkenet, og jeg har set hende ekspedere billetter med den ene hånd, medens hun rørte i vællingen eller andet med den anden. Billetkassen var så snildt anbragt at begge dele var muligt samtidigt. Hotellet var blevet bygget efter banens opståen. Årstallet er jeg ikke bekendt med, men det kan jo nok ledes op i Landsarkivet i Viborg.

Hotellet havde i begyndelsen det flotte navn "Landbohjemmet". En hotelejer Nis Pedersen solgte hotellet i 1898 til hotelejer Peder Nielsen. Peder Nielsen havde to døtre. Den ene - Kirstine - blev gift med slagter Chr. Mikkelsen - men mere om Chr. Mikkelsen senere - og den anden Marie blev gift med smedemester Simonsen - en mand med megen temperament.

Smedien lå, hvor nu Tamhøjvej nr. 8 ligger. De boede i begyndelsen på hotellet, hvor Marie hjalp til med servering og deslige, indtil de i 1916 byggede smedeværkstedet og villaen på Svanevej nr. 1. Der virkede de til smedemester Helge Pedersen i 1928 overtog forretningen. Den gamle smedie henlå som ruin en del år, hvorefter murermester Ingvar Pedersen overtog stumperne og istandsatte det til den nuværende bolig.

Peder Nielsen's anden datter - Kirstine blev gift med slagter Chr. Mikkelsen, og de byggede forretningen på Tamhøjvej nr. 21. De oparbejdede der en ret god forretning. Chr. Mikkelsen kom vidt omkring med kødvognen, der selvfølgelig til at begynde med var hestetrukken. Jeg mindes der til tider var ansat to slagtersvende i forretningen. Dengang slagtede man jo selv de dyr, der skulle bruges i forretningen. Tamhøjvej nr. 28 og 20 blev bygget af en lille, ikke særlig prober mand med et ordentlig sømandsskæg - Søren Madsen - som gik under navnet Søren Dose.

I nr. 18 boede skomager Mathiasen og hans lille værksted står den dag i dag bagved huset.

I Tamhøjvej nr. 16 boede murermester Anders Jørgensen (Anders Murer) - en energisk og flittig mand. Han flyttede senere til Ølgod, hvor han oparbejdede en ret god forretning. En datter og svigersøn overtog huset, hvor de oprettede en barber- og frisørsalon samt en dame-salon.

I huset har der tidligere været slagterforretning. Jeg har hørt om en slagtermester Morten Kristensen, der døde i 1897, og fra 1898 en slagtermester Krummelbein. Han købte siden en landejendom ved Esbjerg, der hvor Torvet nu ligger, og det kan muligvis have været en god forretning for ham.

Han havde en datter, der en årrække var afdelingssygeplejerske på Varde Sygehus, og en del ældre husker hende sikkert stadig.

Der fortælles om slagter Krummelbein, at en af hans svende engang huggede en finger af ham. Det gik til på følgende måde. Der skulle slagtes en okse. Krummelbein skulle holde oksens hoved i ro ved at holde den i hornene, medens svenden med et øksehug skulle bedøve dyret. I samme Øjeblik svenden slog til, virrede oxen så meget med hovedet, at det snuppede en af Krummelbeins fingre.

Tamhøjvej nr. 12 var en årrække rammen om et bageri, som for øvrigt blev oprettet af Jens Graugaard's søster Kristine. Jeg mindes også samme sted en bager Hansen. Senere blev bageriet overtaget og drevet af søstrene Kirstine Danielsen

og Anne Hansen. Kirstine Danielsen var enke. Siden flyttede bageriet og forretningen til Stationsbakken nr. 41. Nr. 41 har tidligere været hjemsted for en tmrer Frandsen omkring 1. verdenskrig - og senere for en fiskehandler Toft. Han solgte fisk fra hestevogn i landdistrikterne. Een gang om ugen modtog han desuden slagteriaffald, som det blev kaldt - lever, nyrer, hjerner, lunger osv. Fiskene og slagteriaffaldet kom med bane fra Esbjerg. Manufakturhandler Jensen købte siden nr. 41 og startede manufakturhandlerforretning. Han kom til Gårde fra Borrisegnen, hvor han havde haft lærergerning. Siden byggede han forretningsejendommen Tamhøjvej nr. 1 på modsat side af gaden. I dag er forretningen nedlagt og bygningen er indrettet til privat bolig.

Det første sted, hvor der skulle være blevet drevet købmandshandel er på Tamhøjvej 7. Senere blev det beboelse for en skrædder og ekviperingshandler. Forretningen blev drevet som sådan indtil slutningen af 1930'erne. Så vidt jeg er orienteret, blev den nuværende købmandshandel Tamhøjvej 3 bygget af en købmand Kærgård. Han afhændede forretningen til landmand Jens Hansen, Gødsvang, daværende ejer af Gødsvangvej 34, Jens Hansen solgte i 1921 til købmand V. A. Jespersen, der kom fra Lemvigegnen, og som en del vel endnu har de bedste minder om som en god og fornøjelig købmand. Han solgte i 1957 forretningen til K. Aagaard Hansen.

I Tamhøjvej nr. 9 startede snedkermester N.P. Ditlevsen en snedker- og møbelforretning - sønnen Peder Ditlevsen overtog den senere sammen med tømmer- og snedkermester Gerhard Pedersen, der som V.A. Jespersen kom fra Lemvigegnen. P. Ditlevsen afhændede senere sin part til G. Pedersen og flyttede til Esbjerg. Gerhard Pedersen solgte efter en række aktive år som en meget benyttet tømmermester forretningen til Gert Ølgaard.

Tamhøjvej 14 var en overgang såvel frisørsalon som cykelforretning og tobaksudsalg. Jeg erindrer en cykelsmed Simonsen, der I øvrigt emigrerede til Amerika, efter at have afhændet forretningen til Marentius Pedersen. Mange har erindringer om Marentius Pedersen som en god og aktiv borger for byen.

Marentius Pedersen og hans broder Thorvald var rejst til Amerika i 1912. De vendte tilbage igen i 1921. De havde nemlig lovet at komme hjem til deres forældres guldbryllup, om de da til den tid levede - men planen var, at de to brødre ville tilbage til Amerika. Men som det så ofte sker, kom der en pige i vejen. Marentius blev gift og købte cykelforretningen i Gårde.

Thorvald tog ophold på afholdshotellet, som ejedes af en pige, der hed Ane, og de blev senere gift med hinanden.

Samme Ane stod engang i retten i Varde anklaget for at have serveret øl i en for høj skatteklasse. På spørgsmålet om, om det ikke var et afholdshotel, hun drev, svarede hun: "Jov, men de vil mj heller ha de andre øl".

Simonsen begyndte mod slutningen af første verdenskrig på grund af petroleumsrationeringen at installere lys med karbidlamper - elektriciteten kom først i 1921 til Gårde - man blev på den måde fri for petroleumlamper og stearinlys. Det gik ganske vist udmærket indtil en beholder vistnok ved uforsigtighed sprang i luften og slog øjet ud på en mand. Gaseventyret fik dermed en brat ende.

På Tamhøjvej nr. 15 var der telefoncentral, som fru Jenny Jørgensen styrede med stor elegance, mens hendes mand Marius Jørgensen passede sit Tatol-udsalg.

På "Grevens Linde" - Johnsgårdsvej nr. 2 boede i midten af forrige århundrede en tysk familie ved navn Mylord. Deres familiegravsted findes stadig på Tistrup Kirkegård, omgivet af et solidt jerngitter.

Foran det gamle nu fjernede stuehus i Gårde, blev der plantet en række lindetræer - et blev til overs, og det blev plantet på gårdspladsen i Hodde præstegård, hvor det voksede sig stort og smukt, indtil en vinterstorm væltede det i 1982. Mange konfirmander vil sikkert mindes træet fra opholdet under den mægtige krone, da de gik til præst.

Øst for banen skete udviklingen egentlig først efter at mejeriet var blevet bygget i 1916 - det blev nedlagt i 1967.

Tømmerhandelen blev oprettet af Chr. Haahr "Lindely" i 1918, der blev også handlet med kunstgødning og foderstoffer.

1922 blev Axelsen's Købmandsforretning bygget af Købmand Ansgar Mortensen - han solgte forretningen til smedemester Helge Pedersen's svigerforældre købmand Poulsens. Forretningen er nu nedlagt.

Med stationens opståen i 1922 blev der bygget ret så meget. Foruden, at der blev ansat en stationsmester og to portører, blev der også placeret en banekolonne med baneformand og næstformand, og en del mænd fra byen fik også deres daglige virke ved banen. Det vi nu kalder stationshusene blev alle bygget på det tidspunkt, foruden at et par af de ansatte selv byggede hus, bl. a. "Enghavebo", Stationsbakken 25 og 45.

Med stationens etablering blev anlagt læssespor, og efter datidens forhold, hvor varerne måtte hentes og bringes enten i Tistrup eller Ølgod med hestekøretøj, gav det en stor lettelse i det daglige arbejde for de omkringboende.

I forbindelse med udgravningen til stationen blev jordfyldet udnyttet til anlæg af viadukterne i Gårde og Gødsvang. Foderstofforretningen som i begyndelsen hed "Hauge Lokalforening" begyndte sin virksomhed i Hauge Mølle. Foreningen, en andelsforening - lejede sig ind hos møller Svend Jørgensen - men siden flyttede foreningen sine aktiviteter til Gårde, hvor der blev bygget lager, mølleri og en uddelerbolig, der i dag er Stationsbakken nr. 23. Da bygningen kom til at ligge noget indeklemmet og ikke levede muligheder for udvidelse, blev der efter øget aktivitet og omstændighedsstigning i 1964 bygget nyt anlæg på modsat side af vejen. Foderstofforretningen fortsatte sit virke til 1970, da blev den integreret med Tistrup Foderstofforening. Ekspeditionen af varer blev stoppet i 1974, og bygningerne afhændet til brug for en plastproduktion.

I 1946-47 startede "Øster Herreds maskinstation" som andelsvirksomhed, og blev drevet som sådan indtil 1967, da den på grund af Økonomiske vanskeligheder trådte i likvidation. Maskinstationen blev overtaget af den nuværende ejer Ingo Pedersen.

I 1969 afhændede smedemester Helge Pedersen sin smede- og maskinforretning til datteren og svigersønnen Vira og Peder Nørgård. I 1979 byggede de sammen med deres 2 sønner Svend og Kurt det nuværende værksted med udstillingslokale, og der drives en VVS-afdeling, service for landbruget og traktorhandel foruden en produktion af vandingsmaskiner.

Indenfor idrætten blev der i 1914 oprettet en boldklub. I begyndelsen var fodboldbanen en græsmark, som blev lejet af en eller anden landmand for et vist årligt beløb. For det meste blev marken lejet hos Anton Thomsen, "Grevens Linde".

Spillemæssigt var det nu ikke så godt, da kreaturer daglig benyttede græsmarken og resultatet blev, at hver gang, der skulle spilles fodboldkamp måtte spillerne først fjerne "kokasserne". Det var primitive forhold, der blev spillet under, men glæden ved spillet var mindst lige så stor som i dag, selvom forholdene nu er langt bedre.

Den nuværende idrætsforening blev oprettet i 1922 ved en sammenslutning mellem boldklubben og den stedlige gymnastikforening. På grund af de dårlige baneforhold tog idrætsforeningen sammen med den daværende borgerforening, der var blevet oprettet i 1921, initiativ til at få anlagt et stadionanlæg med boldbaner og legefaciliteter for børn. Jorden, hvor stadion i dag er placeret, blev købt i 1940 af Anton Thomsen. En indsamling til formålet blandt egnens og byens befolkning gav 3.500 kr. Dertil bevilgede arbejdsministeriet 60% af de stedfundne arbejdslønninger, og det blev til et beløb på 4.290 kr. Tilskudsordningen stod i forbindelse med en lov, der blev vedtaget i folketinget til bekæmpelse af 30'ernes store arbejdsløshed. Kommunen bevilgede et tilskud på 720 kr., og fra undervisningsministeriet blev bevilget 3.000 kr. mod at skolebørnene havde ret til at benytte anlægget. Resten af anlægsomkostningerne blev optaget som kautionslån i et pengeinstitut. Omkostningerne ved anlæget inklusiv købspris af jord blev ialt 17.000 kr.

Indvielsen fandt sted d. 29. august 1943.

Borgmester Højer Nielsen, Esbjerg der var medlem af Jysk Boldspilunions bestyrelse, holdt indvielsestalen og erklærede anlægget for officielt åbnet.

Indvielsen blev noget af en dramatisk begivenhed. Den danske regering var tidligt om morgenen trådt tilbage efter at have nægtet at følge nogle krav fra tyskerne. Besættelsesmagten overtog så administrationen af Danmark. De nedlagde straks forbud mod enhver form for sammenkomster.

Da planerne for indvielsen af stadion var lagt, gav forbudet en masse problemer. For hotellet at man kom i forlegenhed med festmiddagen, og hvad skulle man gøre med alle de aftalte sportskampe. Efter en del overvejelser besluttede man at trodse forbudet og gennemføre de planlagte arrangementer bedst muligt. Tidligt om morgenen, forinden den tyske forordning mod sammenkomster var blevet bekendtgjort med opslag af plakater og gennem radioen, var flagene på det nye stadion allerede blevet sat op, men de måtte altså tages ned igen.

En fane som de unge piger havde tænkt at overrække idrætsforeningen ved lejligheden blev gemt hen til bedre tider. Af selve arrangementet blev afviklet et par fodboldkampe og gymnastikopvisningen, og dagen sluttede med middag på hotellet for dem der på den ene eller anden måde havde været behjælpelig med at få stadionsagen gennemført.

Men de politiske forhold satte nu engang sit præg på dagen. Det blev ikke den store fest man havde forventet. Det var landets situation for alvorlig til.

For at blive ved besættelsestidens problemer kan fortælles, at salen på Gårde Hotel var den eneste i området, der ikke var blevet beslaglagt af tyskerne. Det medførte, at når idrætsforeningen holdt sine fester til fordel for dens aktiviteter var de altid velbesøgte og gav et godt økonomisk resultat. Den senere direktør for Ølgod Sparekasse Børge Christensen var på det tidspunkt idrætsforeningens formand. Ved fornuftig økonomisk disposition sørgede han for sammen med sine bestyrelsesmedlemmer at få kautionslånet på stadion udbetalt. Besættelsen gav besvær på mange områder, men alle prøvede på at få det bedste ud af den for

Danmark helt unaturlige situation. Livet skulle jo gå sin gang. For idrætsforeningen var det besværligt når der skulle spilles fodboldkampe ude mod andre klubber. Benzinmangel stoppede bilkørslen og gav transportbesvær. Til nabobyer kunne det klares med at man cyklede, hvis alle spillere havde en cykel i brugbar stand med både dæk og slange. Jernbanen blev også benyttet hvis det var muligt, men under de forhold kunne en fodboldkamp godt strække sig over 4-5 timer inklusiv rejsen.

Skulle der spilles længere borte, lejede man lastbilvognmanden, han havde jo påmonteret gasgenerator. Men det var ulovlig kørsel og vognmanden stod til en bøde, hvis politiet opdagede kørslen. Men heldigvis forstod det danske politi under besættelsen at skelne mellem væsentligt og uvæsentligt. I mange år benyttede idrætsforeningen hotellets sal til omklædningsrum når der var fremmede klubber til stede. De hjemlige fodboldspillere tog klunset på derhjemme eller klædte om bag et træ eller en busk.

Efterhånden opstod ønsket om eget klubhus med bad og de faciliteter, der ellers hørte sig til. I 1977 blev der så foretaget en indsamling blandt borgerne, såvel af kontanter som af tilbud om nogle timers gratis arbejde ved det ønskede klubhus. Og i 1979 stod huset færdigt med omklædningsrum, baderum, møde- og opholdsrum, samt med indretning af en indendørs skydebane for skytteforeningen.

Gårde Skytteforening havde hidtil haft en udendørs skydebane på Peder Thomsen's mark lige syd for "Grevens Linde". Skytteforeningen blev oprettet i 1929.

Den kontante byggesum for klubhuset blev 240.000 kr. foruden værdien af de unges arbejdsindsats, og de byggematerialer som virksomheder i kommunen havde skænket, og det beløb sig nok til en lignende størrelse.

De danske skytte- og gymnastikforeninger bevilgede et beløb til anlæg af skydebanen. Kontant blandt borgerne blev indsamlet 68.000 kr, tipsmidlerne gav 35.000 kr og kommunen gav et kontant tilskud på 50.000. Resten blev optaget som lån i et pengeinstitut. En ungdoms- og foredragsforening virkede i mange år på en fortrinlig måde. Foreningen blev oprettet omkring 1917 på initiativ af Fru Karen Gohr, Gødsvang. Desværre er alt angående foreningen - forhandlingsprotokol, medlemsbøger og en del andre ting, sågar en pengekasse, der nu ikke var særlig god til at holde pengene - som forsvundet fra jordens overflade. Og på disse linier henstilles til, at skulle nogen tilfældigvis falde over foreningens forskellige ting, så aflever det enten til museet i Ølgod eller til arkivet i Tistrup.

De årlige høstmøder, høstfester, foredrag samt andre aktiviteter samlede god tilslutning og fælleslæsning og dilettantkomedie var til stor fornøjelse for både aktører og publikum. Af foredragsholdere, jeg med glæde mindes, har været Chr. Torpe fra Danmarks Radio, forfatteren Jørgen Bukhdal, Askov, der så sandelig en aften holdt forsamlingen i ånde til over midnat, uden at en eneste kedede sig.

Der var Jeppe Aakjærs datter, Gunver Bjerre, Fåborg, der talte om sin fader, og politimester Vagn Bro, Køge, lektor Larsen, Tarm - eller kandidaten som han blev kaldt - københavnere blev vestjyde, Fængselsinspektør Frederiksen, Horsens Statsfængsel, der ret kunne fortælle om udbryderkongen Lorenzens flugt fra fængslet.

Mange gode foredragsholdere og oplæsere har der været.

Desværre blev disse aktiviteter slået ud af ændringerne i samfundet, af radio og fjernsyn og hvad ved jeg, men en del af landsbysamfundets fællesskab er nok derved gået tabt.

SKOLEN.

Nuværende Gårde Skole blev bygget i 1954.

Forinden var der gennem adskillige år en ret så livlig strid og diskussion om skolens placering i Hauge Skoledistrikt, som det hed. Hauge Skole var indtil 1877 en biskole, men blev derefter selvstændig, og dens første skoleleder hed Niels Sørensen Kristensen (1877-85), derefter Jens Olsen (1885-1913) og Jacob Vistisen (1913-53).

Først blev striden affødt af et stærkt stigende børnetal under og efter første verdenskrig, som krævede byggemæssige udvidelser, og senere i ændringer i skolestrukturen efter skoleloven af 1937.

Denne skolelov gav sådan set den vestjyske skoleordning dødsstødet i Hauge Skoledistrikt. Den nye lovs intentioner var, at der skulle stræbes efter en 7 klasseskole, og nye fag skulle føres ind som obligatoriske fag, såsom sløjd, skolekøkken og fremmede sprog. Men først pladsproblemerne efter første verdenskrig i Hauge. Fra Gårde by, der havde været i hastig vækst, blev stillet ønsker om at flytte skolen nærmere på stationsbyen, og som en enhedsskole.

Disse ønsker mødte megen modstand fra den øvrige del af skoledistriktet, der ønskede udvidelsen foretaget i Hauge, og der blev talt med store bogstaver for og imod.

Skoleformen i distriktet var 2 klasser i Hauge til de større børn, og 2 pøgeskoler til de mindste - en i Gødsvang og en i Galtho.

Problemet var ingenlunde let, men resultatet blev, at sognerådet til sidst blev enige om at nedlægge pøgeskolerne, og den ene klasse i Hauge, mod at der blev bygget 2 nye skoler - en i Hesselho og en nær Gårde til undervisning af de første to klasser mens ældste klasse stadig skulle undervises i Hauge.

De to nye skoler blev bygget og taget i brug i 1926 og pøgeskolerne blev solgt til nedbrydning.

Efter bygning af Gårde Skole efter 1937-loven blev alle børn fra Hauge skoledistrikt samlet, og Hauge, Hesselho og Gårde Skoler blev nedlagt og solgt til private.

Oprettelsen af Gårde Skole gav egentlig en mængde drilagtige problemer, men de var mest affødt af kommunale skoleproblemer.

Der var nemlig tanker og forslag fremme om at samle kommunens forskellige skoler i en Centralskole. Men beboerne i denne del af sognet var ikke glade for disse tanker - man ønskede en skole bibeholdt her.

Sluttelig fandtes der frem til den nuværende skoleform med to hovedskoler og overbygningen i Tistrup, og det fungerer tilsyneladende ret så godt.

Dog skal det ikke undlades at nævne, at kommunalreformen i 1970 blev til gavn for Gårde Skole, idet børn fra den sydlige del af Ølgod Kommune blev ført til Gårde efter at Vestkær Skole var blevet nedlagt.

Forholdene i Gårde var indtil 1935 ret så primitive. Gaden var en grusvej med rendesten og telefonpæle. Der var intet fortov og vand fik man fra brønde betjent med håndpumper.

Der var ingen ordentlige kloakker og hvert hus havde sin egen aske- og køkkenmødding, eller man kunne være flere om en. Det var inden det blev almindeligt med centralvarme, man havde kakkelovne og komfur til fast brændsel.

En eller anden landmand afhentede med mellemrum køkkenmøddingen mod en mindre betaling og spredte det på sin mark i håb om, at der ville være lidt gødningsværdi deri.

Borgerforeningen, der var blevet oprettet i 1921, tog i 1934 initiativ til at få noget gjort ved disse forældede og helt utidssvarende forhold. Men da det var ting, der bedst og mest praktisk lod sig ordne i en samlet plan, tog man kontakt med de forskellige instanser, der skulle involveres, såsom sogneråd og telefonselskab, og der blev oprettet et fælles vandværk. I 1935-36 blev de forskellige ting ordnet, vejen blev grundbehandlet og tjæret, der blev sat kantsten og lagt fortov. Telefonpælene blev fjernet, og der blev nedlagt kabler til telefonnettet, et nyt kloaksystem blev etableret, og der blev indlagt vand fra det nyoprettede vandværk. Det var godt nok ting, som kostede borgerne en del penge, men som også blev et dagligt gode.

Gadelyset blev først etableret i 1958 og moderniseret i 1985. Før den tid bestod gadelysningen af almindelige elpærer opsat ved de mørkeste gadehjørner og kryds. Lys gav det, men heller ikke mere.

Grusgraven.

En aktivitet man ikke helt kan forbigå fandt i en årrække sted. Det var DSB-afhentning af grus i Hjedding. I nogle få sommermåneder blev der afhentet grus til at understøtte svellerne. Der var lagt spor ud til grusforekomsten og alt arbejdet foregik med håndkraft.

Der var 5-6 arbejdere til at fylde hver af de forholdsvis lave vogne. Skulle gruset køres langt bort kunne der fyldes og aflæsses 1 træk om dagen, foruden at der blev fyldt op igen til næste dag. "Æ grusgrav" som vi kaldte det, var et interessant sted. Hvis det var varmt havde

arbejderne tit placeret sig ovenpå læsset under kørslen, der var ellers en mandskabsvogn med. En af de ældre personvogne uden sidegang. Grusgraven blev egentlig efter at DSB stoppede grustagningen et ret så attraktivt område, efterhånden som det voksede til med træer. Det står mig ikke helt klart om det blot var selvsåninger, eller om der fra begyndelsen var blevet plantet. En tur rundt i grusgraven kunne være ret så interessant. Store og små skråninger, krat, og små damme, som af børnene blev benyttet som skøjtebaner om vinteren. Hjemmeværnet benyttede en overgang området som øvelsesplads. Desværre blev det meget hyggelige sted ødelagt, da hovedvej 12 mellem Gårde og Ølgod blev udbygget i 1969-70.

Skulle nogen være interesseret i at få en orientering om forholdene, så er der en lille rest af grusgraven tilbage ved rastepladsen i Hjedding på begge sider af vejen. Hvis man går nogle skridt ind mellem træerne ligger der en stump af herligheden tilbage. Men stedet er nu privat område.